

СЕКЦІЯ 3
SECTION 3

ЕКОНОМІКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І АПК
ECONOMICS OF AGRICULTURE AND
AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

УДК 338.43:633.1

Черемісіна С. Г.

д. е. н., доцент
провідний науковий співробітник
відділу ціноутворення та аграрного ринку,

Россоха В. В.

д. е. н., професор
головний науковий співробітник
відділу організації менеджменту,
публічного управління та адміністрування
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ЗЕРНОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ**

Вирощування зернових культур формує особливу галузь сільського господарства, яка, у свою чергу, визначає в сучасних умовах рівень розвитку всього аграрного сектора економіки України. Якщо у 2001 році Україна вирощувала 37,71 млн т зернових культур, то 2020 року цей показник склав 62,53 млн т. Протягом останніх 5 років Україна впевнено експортує більше 40 млн т, а у 2019/2020 МР – більше 55 млн т зерна на рік.

За прогнозними оцінками USDA у 2020/2021 МР експорт зернових із України досягне 45,81 млн тонн при врожаї 64,21 млн тонн, зокрема 24 млн тонн кукурудзи при врожаї 29,5 млн тонн і 17,5 млн тонн пшениці при врожаї у 25,5 млн тонн [3]. Зазначимо, що Україна посіла друге місце у рейтингу світових експортерів зернових за обсягом сукупного експорту минулого 2019/2020 маркетингового року, зокрема 2-ге місце за обсягом постачань ячменю, 4-те – за кукурудзою, 5-те – за пшеницею.

Частка України становить стабільно 13 % від загального світового виробництва кукурудзи, 3,6 – 3,7 % – від світового виробництва пшениці, 5,6 % – виробництва ячменю, 2 % – виробництва вівсу. Протягом останніх п'яти років Україна поступово та стійко нарощує показники збору урожаю зерна. Середня урожайність пшениці складала 41,61 ц, урожайність ячменю підвищилася порівняно з 2015 р. на 15,9 % та склала 34,2 ц, що дозволило зібрати урожай у обсязі майже 9,0 млн тонн. Урожайність кукурудзи підвищилася за аналізований період на 25,9 % і досягла показника 71,9 ц, що на 8,3 % менше порівняно з попереднім роком, але на чверть вище показника 2015 року [2].

Зростання обсягів пропозиції, відсутність експортних обмежень на внутрішньому ринку зерна та сприятлива кон'юнктура світового ринку зумовили значне збільшення обсягів вивозу зерна за межі країни. Так, протягом останніх п'яти маркетингових років загальний експорт зернових культур в Україні збільшився майже у 1,5 рази – з 39,0 млн тонн у 2015/16 МР до 56,1 млн тонн у 2019/20-му. У вартісному виразі експорт зернових збільшився у 1,6 разів – з 6093,5 до 9611,1 млн дол. США. Загальна експортна ціна 1 т зернових культур зросла на 15,2 дол. США – з 156,2 до 171,4 дол. США за тону [1].

Найбільшу питому вагу у структурі експорту займає кукурудза – 54,1 % (30,3 млн тонн), причому за аналізований період цей показник збільшився на 10 %. На долю пшениці приходить 36,6 % (20,5 млн тонн). Порівняно із 2015/16 МР даний показник знизився на 6,8 %. У 2019/2020 МР держава заробила на експорті зернових культур майже 10 млрд дол. США, зокрема пшениці – 3,7, кукурудзи – 5, ячменю – 0,8 млрд. дол. США. Експортна ціна пшениці за останні п'ять років зросла з 158,1 до 181,7 дол./т, кукурудзи – з 153,3 до 164,4 дол./т, ячменю – з 160,3 до 168,2 дол./т, а гречки – знизилась з 615,3 до 456,8 дол./т.

За нашими прогнозами обсяг експорту зерна в Україні у 2020/21 МР становитиме 51,2 млн тонн. Зокрема пшениці буде вивезено 19 млн тонн, ячменю 4,8 млн тонн, кукурудзи – 26,0 млн тонн [1].

Протягом 2015-2020 рр. обсяги реалізації зернових та зернобобових культур сільськогосподарськими підприємствами зменшились з 45,8 млн тонн до 42,2 млн тонн, або на 7,8 %. Реалізація пшениці знизилась на 13,6 % (з 17,6 млн тонн у 2015 р. до 15,2 млн тонн у 2020 р.). Зниження обсягів реалізації ячменю склало 7,7 % – з 3,8 до 3,2 млн тонн. Реалізація кукурудзи на зерно сільськогосподарськими підприємствами знизилась не так суттєво – всього на 3,2 % і склала у 2020 р. 27,6 млн тонн порівняно із 23,3 млн тонн у 2015 р.

Для ринку зерна у 2020 р. через значні обсяги пропозиції характерні сезонні зниження цін. З початком сезону 2020/21 МР на фоні значного зниження урожаю на ринку пшениці відбувся достатньо значний зріст цін, при чому дана тенденція простежувалась протягом всього сезону, але починаючи з вересня 2020 р. темпи росту цін суттєво прискорилися. Так, у вересні 2020 р. ціна пшениці сягнула позначки 6600 грн./т, а у грудні зросла до 7575 грн./т. (порівняно із березнем ціни зросли майже у 1,5 рази). Аналогічна цінова тенденція характерна і для ринку кукурудзи. Починаючи з січня по липень ціни зростали у середньому на 3 % у місяць, у вересні ціна зросла на 17 %, а у жовтні – ще на 23 %. На ринку ячменю зазначені тенденції теж мали місце, річний зріст цін на дану зернову культуру сягнув 65 %. Середня ціна реалізації пшениці в Україні у 2020 р. становила 5017,5 грн/т, що у 1,8 рази перевищує рівень 2015 року [1].

До кінця 2020/21 МР прогнозується зростання цін на пшеницю, яку спонукатиме загальна кон'юнктура зовнішніх ринків, стабільний попит на пшеницю, дедалі більший попит на кукурудзу та певний дефіцит пшениці на внутрішньому ринку [3].

Незважаючи на прогнозоване зменшення врожаю у поточному році, Україна не залишить свої лідерські позиції на світовому зерновому ринку. За прогнозами OECD-FAO Україна до 2029 року може збільшити виробництво зерна до 85 млн тонн, що забезпечить експортну пропозицію на рівні 68 млн тонн. У свою чергу, національною мрією є досягнення виробництва зерна до 100 млн тонн та експорту – до 80 млн тонн.

Список літератури

1. Черемісіна С. Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 48 – 57.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 2.03.2021).
3. USDA United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service. URL: <https://www.fas.usda.gov/regions/ukraine> (дата звернення 10.08.2021).